

NÅR SPINATFUGLENE LÆSER INDENAD

— en replik til PASSAGE i april 1988

Bo Green Jensen

Hvad der umiddelbart slår mig ved P. L. Møllers herlige skitse fra 1847, *Om æsthetisk Kritik*, er overskuddet, underfundigheden, den så velgørende præmis, at "Fremfor Alt bør dog Kritiken kunne forståes", og så selve omfanget. Her i 1988 skal alle skrifter i tiden fremstå som suppeterninger, hvis de skal passere redaktionen uden beskæringer. Så når redaktørerne af PASSAGE beder én om at forholde sig til Møllers tekst "ironisk, alvorligt, provokerende, eftertænksomt, perspektiverende, principielt", skriver man da også på karakteristisk vis "Omfang max 3 A4-sider". Og tilføjer: "Vi har desværre ikke mulighed for at give honorar for indlæggene". Denne kritik-enquête er kort sagt et ægte nudansk tidsskriftsinitiativ, men okay: Lad os se på sagen fra brakmarkens hjerte.

Kort-kort-kort kravet har tvunget anmeldere og kritikere til at fatte sig relativt koncentreret. Det kommer især kritikken til skade, for om dagbladsanmelderiet kan man vel sige, at der kan være noget befriende i at få (for-)dommen serveret uden diverse væven og om-svøb. Man vender tommeltotten op eller ned, siger "Væk! Du'r ikke! Af med hovedet! Næste!", ganske som man altid har gjort, men man kan nu være så insinuerende, ubønhørlig og hjerteløs, som man vil, uden at bordet fanger for alvor. "Stereotyp-systematisk Vilkaarlighed" har skam kronede dage i 1980'ernes danske anmelderi.

Hvis man tilfældigvis skriver et sted, hvor teksterne gerne må

være lidt længere end normalt, kan man prøve på at tilstræbe en lidt mere nuanceret praksis. For eksempel kan man underbygge sine afgørelser, redegøre for diverse overvejelser, der har været undervejs, ja man kan risikere at få brug for at læse bogen, man skriver om, men man skal ikke vente sig megen tak eller mange læsere, fordi frembringelsen står og fylder lidt, giver udtryk for visse nuancer, er i tvivl eller tager forbehold. Det er for gnidret, og det er for besværligt, så man bladrer med sindsro videre i avisen. Det er kun de direkte involverede parter — kritikerne, kunstnerne og deres pårørende — der for alvor gør sig umage med kulturstoffet. For de fleste fremstår det lige så vedkommende, som sportsstoffet gør for balletanmelderen, men hvis man skriver det råt, har det underholdningsværdi. Sådan har det vist også altid været. Skadefryd er en menneskelig faktor.

Vi har Borums barske mikro-anmeldelser, og vi har Carsten Jensens stort opsatte henrettelser. Vi har den bløde mellemvare i de mindre monotone aviser, men kritikken på dagbladsfronten er ikke, hvad den var engang.

Den tilhører nu kommissærerne.

Man vil bemærke, at jeg sondrer mellem anmeldere og kritikere. Man kan diskutere det, der står skrevet med småt mellem linierne i forbindelse med betegnelserne, en anmelder kan godt skrive kritik i et kritisk forum og omvendt, men kort sagt mener jeg følgende: En dagbladsanmelder bør i sin avis dels være sig selv og sin egen læser, dels læsernes udsendte medarbejder og repræsentant i sammenhængen. Aviskritik bør være læservenlig og forbrugeroplysende. Det er den også ind imellem, men hele det kulturelle felt kæmper jo en forgæves og ulige kamp mod selve mængden og massen af udtryk.

Man kan ikke anmelde alt. Overhovedet kan man ikke kapere alt, og vi har dette knitrede informationschok, hvor det er selve mængden og massen af information, der i sidste instans er faktoren, som devaluerer værdien af information. Såvel nyheds- som kulturformidlingen herhjemme ligner jo i høj grad en slags Trivial Pursuit for viderekommende.

Man skulle mene, at situationen på hovedsprogene var en lignende, men i det tyske, franske, spanske og engelske lykkes det på forunderlig vis at orientere både bredt og grundigt i dertil indrettede *reviews*, som følger med avisen. Politikens lejlighedsvis bogtillæg er til at dø af grin over i forhold, men det er værd at lægge mærke til, at også hovedsprogenes fora betjener sig af Tordenskjolds Soldater, er præget af bedrevide kommissærer, som blot har bedre plads til at formfuldende skråsikkerheden.

Så der er stunder, hvor man tænker, at Carstens krasse og Borums bidske måske ikke er det værste trods alt. Lidt mere hjerte i anmelderiet kan efterlyses alle vegne.

Møller skriver principielt om kritik. Hvad kan den, hvad bør den, hvad er den etc. Det gør man også i 1988, hvor man dekonstruerer på livet løs. Og jeg må sige, at jeg holder meget af selve ideen i dekonstruktion. At ingen indblandet har absolut autoritet over teksten: Det er sgu da et sundt princip og en sinuk tanke at operere ud fra, både som kritiker og som praktiserende kunstner, her i det post-moderne vildnis. Blot lyder sagens fortalere altid, som om der var tale om ideologi, religion, skriften på væggen eller endnu et tidernes manifest.

Den store ting p.t. er post-modernisme. Man tog faktisk betegnelsen fra arkitekturen og tillempede den et helt kultursyn. Den slags kan føre til hvad som helst. Se bare på socialdarwinismen og dens praktiske følgevirkninger. I amerikansk kritik havde man talt om det post-moderne siden Anden Verdenskrigs ophør. Så dér stod man så med en post-post-modernisme. Dekonstruktionsfænomenet kom som sendt fra himlen eller databanken på den led.

Jeg mener alt i alt, midt i alle ismerne, at kritikken altid har været fantastisk god til at simulere, at den både er suveræn og autonom, en klinisk videnskab for sig, om jeg må bede! Imidlertid var der ingen kritik uden kunsten, og den bedste kritik er kunst. Den rimeligste kritik skrives af kritikere, som er litterære i den forstand, at de selv er udøvende kunstnere en gang imellem. Det er et upopulært synspunkt, men sådan ser jeg altså på det.

Kritik handler om at vurdere og bedømme og analysere, jo, men den handler i lige så høj grad om at udforske teksten, afprøve dens muligheder, være opdagelsesrejsende, der lader sig rive med ned i malstrømmen og giver sig hen til værket, for så at rapportere efter toget.

Det apekt har man i Danmark helt svedt ud, og siden Sankt Brandes har man til og med gjort det med god samvittighed. Jeg mener, at vi ser for meget til kritikeren som klinisk videnskabsmand og selvbestaltet dommer — "litteraturvidenskab" er og bliver en vederstykkelig glose — og for lidt til kritikeren som oplever, pioner og entusiast. Men bevares. På en god dag, hvis vedkommende kunstner er afdød og udenlandsk — og meget gerne fra et system med totalitær censur — kan man da se det sjældne: Spinatfuglene, der læser indenad, kommissærerne som glemmer at grimassere og giver værket en chance. Jeg har set det ske en to-tre gange i disse 1980'ere, hvor jeg selv har været indblandet.

Med "al mulig Respect for den saakaldte speculative Erkendelses

Betydning ogsaa paa det æsthetiske Gebeet": Til tider kan man længes efter en tid med så megen tid som P. L. Møllers. Diverse forhold og misforhold mellem kunst, kritik og kulturkritik har imidlertid ikke ændret sig det mindste.